

Оригинални научни рад

UDK 327::911.3(498)

DOI 10.7251/SVR1715025S

ОСНОВЕ ГЕОПОЛИТИКЕ РУМУНИЈЕ

Проф. др Момчило Сакан¹

Независни универзитет Бања Лука

Апстракт: У чланку су приказане основе геополитике Румуније са тежиштем на општим карактеристикама те државе, њеном новијем историјском развоју, геополитичким амбицијама и могућностима за њихову реализацију. Из општих карактеристика се види да је то једна веома значајна држава у Југоисточној Европи и на Балкану која у последње време бележи видан економски развој. Тежиште у историјском развоју је на новијој историји, а нарочито на развоју Велике Румуније између два светска рата. У делу о геополитичким амбицијама анализиране су све варијанте и могућности евентуалног проширења, а нарочито на исток – на територију Молдавије, контролу делте Дунава, дела Црног мора, а у одређеним условима и према Украјини. У делу о могућностима аргументовано је указано на појаву проблема које би Румунија могла имати у случају да покуша промену постојећих (међународно признатих) граница.

УВОД

Комплексна анализа савремене геополитике било које државе у Европи, рачунајући и Румунију, не може се ни замислити без сагледавања промена које су се десиле на геополитичкој карти тог континента. Веома је познато да су све до почетка деведесетих година 20. века у Европи, донекле и у свету, постојали услови релативно стабилног мира. То је период када су у Европи постојали јасно изражени војни блокови са релативном равнотежом снага. Источна и Западна Немачка нису биле уједињене. Кризних жаришта, сем релативно нестабилног стања у Пољској, скоро и да није било. Стање у Југославији и земљама Варшавског уговора је такође било релативно стабилно. Југославија се налазила у својим авнојевским границама са јасно дефинисаним једнопартијским системом и легалним органима власти. У Источном блоку, такође, је стање било стабилно. Постојали су неки индикатори који су упућивали на закључак да може доћи до релативног приближавања социјализма и капитализма и стварања јединственог, праведнијег, света. У Совјетском Савезу Горбачов уводи перестројку која је управо

---

¹ Професор геополитике, Независни универзитет БањаЛука, емеритус

усмерена у том смеру. Није, дакле, постојало ишта што би могло навести на закључак да ће се одиграти једна велика драма (и/или илузија) која ће довести до радикалних промена на геополитичкој карти Европе, па и света.

Ситуација на геополитичкој карти Европе (и света) се, дакле, из дана у дан, мења тако брзо као на филмској траци. Промене су веома радикалне и брзе, а последице тешко предвидиве. Уједињују се две Немачке. Падају владе и долази до промена друштвено-политичког и економског система у земљама источне Европе. Распада се и, некада моћни, Совјетски Савез – водећа земља Варшавског уговора, баланс равнотеже снага и стабилизирајући фактор у свету, тако рећи без „зрна барута“. Чехословачка се дели на две државе, Чешку и Словачку – споразумно „уз шампањац“. У СФР Југославији избија грађански рат са намером да се она насилно разбије. У деценијском оружаном сукобу, она је заиста и убијана уз огромне људске жртве, присилно померање људи, губитке у привреди, разарања инфраструктуре, мржњу, патњу и људске невоље које и данас трају...

Западни војно-политички савез (НАТО) се, ван договора, веома брзо шири према истоку на земље некадашњег СССР-а: Чешку, Словачку, Пољску, балтичке земље, Бугарску, Румунију..., Појављују се и бројне побуне народа и разне „револуције“: наранцасте, жуте, црвене, афричко пролеће..., диктиране од стране сада једине водеће силе и њених савезница. Појављују се и бројни ратови и агресије споља и изнутра (Ирак, Југославија, Авганистан, Либија...) с трагичним последицама (људским жртвама, еколошким загађењима, економским разарањима, бројним избеглицама, бедом и патњом народа... Те промене, у блажем облику, су захватиле и Румунију, што њену геополитику и укупно понашање, нарочито у последњих четврт века, чини интересантнијом за ову анализу. Тим пре што она у ранијем периоду није била у покусу регионалне и светске геополитике без обзира на њен географски положај, историјске и друге карактеристике, геополитички код и геополитичке амбиције.

Топографска мапа Румуније

Извор: <https://sr.wikipedia.org/sr/Румунија>

ОПШТЕ КАРАКТЕРИ- СТИКЕ

Румунија (рум. *România*) је држава у југоисточној и делимично у средњој Европи која на истоку излази на Црно море. Она је и подунавска црноморска земља зато што

се њена јужна граница највећим делом протеже матицом Дунава и избија на Црно море. Она је и балканска земља зато што се једним делом (Добруца) налази на Балканском полуострву.² По вероисповести је православна земља (70%), римокатоличка – 6% и протестантска – 6%. Граничи се са: Бугарском – на југу, Србијом – на југозападу, Мађарском – на северозападу, Украјином – на северу, и Молдавијом.

Са површином од 238.391 км², Румунија је највећа држава на Балкану и југоисточној Европи, дванаеста у целој Европи и 78. на свету. Има 19.511.000 становника, са тенденцијом пада популације због велике емиграције. У последње време око два милиона Румуна је емигрирало у развијене земље Европе (Шпанију, Италију, Немачку, Аустрију, Уједињено Краљевство), али и у Канаду и Сједињене Државе.³ Од укупне популације, према попису из 2011. године Румуни чине 89,5%, а највећа етничка мањина су Секељи и Мађари. Густина распореда становника је 82/км². Главни и највећи град Румуније је Букурешт са 1.677.985 становника, а остали већи градови су: Брашов, Темешвар, Клуж, Констанца, Крајова, и Јаши.⁴ Службени језик је румунски. Основна валута је леј.

Најзначајније планине су Карпати са највишим врхом Молдовеану висине 2.544 метра. Они доминирају западним и централним делом Румуније. Најзначајнија река је у Румунији је Дунав који највећим делом протиче дуж границе са Србијом и Бугарском. У Дунав се улива река Прут која чини границу с Молдавијом. Дунав, на ушћу у Црно море, чини највећу и најбоље очувану делту у Европи. Друге важне реке су Сирет, која протиче кроз Молдавију; Олт која тече кроз источни део Карпата до Олтеније и Муреш, која протиче кроз Трансилванију смером исток-запад. Већина територије Румуније има умерену континенталну климу.

Румунија је привредно средње развијена земља. Располаже великим резервама нафте, земног гаса, угља, камене соли, гвожђа, бакра, олова, цинка, боксита, злата, сребра, мангана, хрома, антимона, живе, сумпора и урана. Има развијену пертохемијску, црну и обојену металургију; машиноградњу; хемијску индустрију; бродоградњу; индустрију вагона, трактора и возила (рено – дачија); електронску и електротехничку; текстилну; индустрију намештаја и друге. Главни пољопривредни усеви су: пшеница, кукуруз, јечам, раж, овас, шећерна репа, сунцокрет, дуван, соја, конопља, лан, памук, кромпир и

---

² Ако се рачуна линија Дунав – Сава – Купа – Кварнер, онда Балканском полуострву целом површином припадају: Грчка, Македонија, Црна Гора, Албанија и БиХ, а делимично: Србија 73%, Хрватска 49%, Словенија 27%, Румунија 9%, Турска 3% и Италија 0,07%.

³ Извор:

https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf

⁴ Извор: <https://sr.wikipedia.org/sr/Румунија>.

винова лоза. Има релативно развијен и уређен сточни и рибљи фонд. Бруто домаћи производ је 470.312 милијарди долара, а по глави становника 23.957.⁵

Румунија је веома успешно спровела економске реформе и захваљујући томе, за веома кратко време развила снажну привреду. Нарочито су биле успешне године 2002-2003. са растом бруто домаћег производа од 4,5%. Незапосленост је спала испод 7%, али је транзиција довела и до економског раслојавања друштва. Најсиромашнији су старији пензионери који буквално не могу да преживе са својим пензијама. Просечна плата је и даље веома мала, али се предвиђа њен интензивни раст уз пораст производње и помоћ Европске уније чији је Румунија члан од 2007. године.

По политичком уређењу, Румунија је демократска република. Законодавну власт чине два већа: Сенат са 140 сенатора и Веће заступника са 345 посланика. Председник државе се бира на непосредним изборима на период од 5 година. Он даје мандат премијеру који именује министре које бира парламент.

Румунија располаже војском од око 90.000 припадника. У активној служби је око 84.000, а има и око 15.000 цивилних лица. Од тог укупног броја њих око 60.000 са налази у трупи (активној војсци), а око 30.000 у територијалним јединицама. У копненој војсци се налази око 43.000 војника, у ратном ваздухопловству – 9.700 и у ратној морнарици – 7.150. За војску Румунија издваја 2% од буџета. Румунија је и чланица НАТО и активно учествује у међународним мисијама (КФОР; Авганистан са 1.600 војника; Ирак...) До сада имају 24 погинула и више од стотину рањених. Заједно са Мађарском и Словачком, Румунија је формирала један инжењеријски батаљон који ће у случају потребе дејствовати у саставу евро-корпуса.⁶

У *копненој војсци* се налазе три дивизије са око 350 тенкова, 12 борбених возила пешадије, 1.600 оклопних транспортера, око 900 артиљеријских оруђа и око 70 ПВО система. У *ратном ваздухопловству* има 36 борбених, 2 извиђачка и 14 транспортних авиона; 67 хеликоптера и 14 система ПВО. У ратној морнарици има три разарача, четири корвете, три патролна брода, осам ракетних чамаца, 11 минополагача, 12 помоћних бродова; и 6 патролних бродова (у речној ратној флотили). Наоружање је, углавном, застарело, сем 12 модификованих и ремонтваних авиона Ф16. У морнаричкој пешадији има око 350 људи са 14 оклопних транспортера. У граничним јединицама налази се око 23.000 људи, а у жандармерији – око 57.000.⁷

⁵ <https://en.wikipedia.org/wiki/Romania>

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Romanian_Armed_Forces

⁷ <http://www.glas-javnosti.rs/node/17682/print>

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ

Први покушај формирања савремене Румуније догодио се у Паризу 1858. године. То није био плод ослободилачког покрета самих Румуна већ жеља ондашњих великих сила првенствено Француске и Велике Британије. Оне су прво покушале да уједине Влашку и Молдавију и створе државу која би се могла искористити и као противтежа интересима Турске и Русије. Годину дана касније обе те кнежевине су изабрале заједничког владара, Александра Јоана Куза који се није свидео наведеним румунским менторима. Зато је тај владар ујединитељ, 1866. године, државним ударом и уз помоћ европских држава, збачен с престола. На његово место долази пруски човек Карло I од Румуније и тако се Румунија потчињава интересима Аустро-Угарске и Немачке. Румунија се, током Руско-турског рата (1877-1878) борила на руској страни па су велике силе, уз инсистирање Русије, Берлинским уговором 1878. признале њену потпуну независност. Румунија је 1881. године постала краљевина. Карло I постаје њен први краљ, а под његовом владавином почиње и територијално ширење Румуније. Такву политику је наставио и његов наследник Фердинанд I.⁸

Спољна политика Румуније, након Берлинског конгреса, и даље је диктирана германским утицајем. Потписан је и тајни споразум са Немачком, Аустријом и Италијом, који је становништво Румуније оштро осудило. Румунија је јануара 1868. године склопила уговор о пријатељству и са Србијом, али је њен став према чланицама Балканског савеза (Србији и Бугарској) био неодређен. Сходно томе она у Првом балканском рату заузима неутралну позицију. Током Другог балканског рата она дефинитивно ступа у савез са Грчком, Србијом, Црном Гором и Османским царством против Бугарске. Напада Бугарску и до 25. јула, не наилазећи на отпор, избија на 5 километара до Софије. Њено даље надирање спречава интервенција немачког цара (Вилхем II), а Румунија на основу Букурештанског уговора потписаног 10. августа 1913. добија јужну Добруцу. Тадашња Румунија са пространством од 137.000 км², и становништвом од 7,9 милиона заузима прво место међу балканским државама.

У почетку Првог светског рата Румунија, такође, остаје неутрална колебајући се између Антанте и Централних сила. Антанта је Румунији гарантовала припајање Трансилваније и делове Баната и Буковине, а Централне силе само руски део Бесарабије. После катастрофалног пораза Аустријанаца на Источном фронту, Румунија се опредељује и 17. августа 1916. ступа у савез са силама Антанте. Десет дана после потписивања уговора о савезу Румунија објављује рат Аустро-Угарској и Немачкој, али са уласком у рат касни неколико

⁸ Милошевић, З: *Како се пројекат „велике Румуније“ започет још Првог светског рата, данас остварује у пракси под окриљем Европске уније;* <http://www.pecat.co.rs/2011/08/rumunski-prodor-na-istok/>

месечи. После почетних успеха румунска војска трпи озбиљне губитке од јаких снага 1. аустријске, 9. немачке и 3. бугарске армије које су до децембра 1916. године успеле да заузму Влашку са Букурештом, Добруцу и део Молдавије. Румунска војска у 1916. години губи око 250.000 војника и две трећине територије, а влада се пребацује у Јаши. Следеће године уз руска појачања румунска војска прелази у контраофанзиву и јануара 1918. поседује Бесарабију. Седмог маја 1918. потписује мировни споразум са Централним силама у Букурешту и губи део територије са 500.000 становника. Почетком новембра поново пристаје уз Антанту и тако враћа изгубљене територије и продужава територијално ширење..

Највеће територијално ширење Румунија постиже између два светска рата (1919-1940) када је обухватала и: Влашку, Трансилванију, део Баната, Буковину, Марамуреш, Кришану, и целу Добруцу. Краљевина Румунија (Велика Румунија – рум: *Romania Mare*) је тада имала површину 294.967 км² – 20% већу од данашње Румуније. У тој, Великој Румунији, живело је 18.052.896 становника од којих су: 71,9% чинили Румуни, 7,9% Секељи (Мађари) 4% Немци и остале нације.⁹

Влашка је највећа историјска покрајина, средиште румунске државности („Румунски Пијемонт“). Састоји се из два историјска дела: (1) Мунтеније (Велика Влашка) – јужне

историјске покрајине са Букурештом као средиштем; и (2) Олтеније (Мала Влашка) – југозападна покрајина са Крајовом као седиштем. .

Бесарабија је источна покрајина која данас припада Молдавији и Украјини. Она се може сматрати првом влашком независном кнежевинам из 14. века и осном савремене румунске државе. Самосталност је тада добила победом у рату против угарских краљева, под вођством кнеза Бесараба који се сматра оснивачем

⁹ Извор: https://sr.wikipedia.org/sr/Велика_Румунија

савремене румунске националне државе. Касније је била и саставу Османског царства, затим је, од 1812. године Русији припојена источна половина територије Кнежевине Молдавије укључујући и Хотин и Буцак (јужна Бесарабија). Молдавија је у саставу СССР-а, егзистирала као република, а његовим распадом постала је независна држава с доминантним румунским језиком, традицијом и културом. Она, као таква и данас у основи представља специфичан румунски национални интерес.

Трансилванија је средишња покрајина са Клужом као средиштем. Прикључена је Румунији 1. децембра 1918. године „прокламацијом о уједињењу“ усвојеном од стране трансилванских Румуна и подржаној од Саксонаца који су тада чинили 32% од укупног становништва. Мађари су били незадовољни таквом одлуком и то је био основни узрок мађарско-румунског рата, 1919. године. У том рату било је ангажовано око 120.000 војника на обе стране. Победници у рату били су Румуни који су успели да окупирају и већи део мађарске територије укључујући и град Будимпешту. Рат је завршен августа 1919, а Румуни су се повукли из Мађарске тек марта 1920. године. На основу споразума у Тријанону 1920. године Румунији је признат суверенитет над територијама Трансилваније, Марамуреша, Кришана и источни део Баната.¹⁰

Припајање аустроугарског дела Буковине и Бесарабије Румунији потврђено је приликом потписивања мира у Версају 1920. године. Румунија је за време Другог балканског рата (1913) окупирала Добруцу од Бугарске.

Добруца (као историјски регион од око 23.100 км²) је цела припадала Великој Румунији.¹¹ Сада је деле Румунија и Бугарска. Јужни део Добруце (познат као Јужна Добруца) површине 7.565 км² сада се налази у Бугарској, а средњи и северни – у Румунији. Румунски део Добруце, са Констанцом као средиштем, обухвата површину од око 15.500 км². Преко тог дела Добруце Румунија излази на Црно море у укупној дужини од 245 км обале.¹²

¹⁰ Марамуреш је северозападна покрајина са Сату Мареом као средиштем; Кришана је западна покрајина са Орадеом као средиштем, западни део данас припада Мађарској; и Банат је западна покрајина са Темишваром као средиштем. Западни део је данас у Србији, а крајњи северни – у Мађарској.

¹¹ У Добруци, у Првом светском рату вођена су веома интензивна борбена дејства у којим је учествовала и Прва српска добровољачка дивизија формирана у Русији. Дивизија је била састава 504 официра и 16.059 војника и подофицира (95% су били Срби, 0,5% Хрвати и Словенци, а остало су били припадници других националности). Дејствовала је у саставу руског 47. Корпуса и претрпела огромне губитке; у Добруци је имала 180 погинулих и 1.037 рањених, а до краја рата – 755 погинулих и 6.463 рањених припадника. (Денда, Д: Прва српска добровољачка дивизија у борбама у Добруци, Историјске свеске бр. 31, Андрићев институт, Андрић град, јул 2016)

¹² Извор: <https://sr.wikipedia.org/sr/Добруца>

Поред наведених, Великој Румунији су припадале и територије: Буковине (северна покрајина) са Сучавом као средиштем (већи део данас припада Украјини); Буцака (источна покрајина која данас припада Украјини); и Придњестровље (источна покрајина) која је данас званично у саставу самосталне Молдавије, а у стварности је самостално подручје које је најкраће време било у саставу румунске државе (од 1941-44. године).

Између два светска рата Румунија је ојачала традиционалне везе између наведених провинција уједињених с матицом, Влашком. Захваљујући обједињеним природним и људским ресурсима Румунија је јачала свој економски и међународно политички положај.

Велика Румунија је располагала огромном површином обрадивог земљишта од 14,6 милиона хектара. Захваљујући томе, затим повољним климатским условима и структури становништва (углавном рурална – 79,3% према попису из 1930. године) Румунија се већим делом определила за пољопривредну производњу. Спровела је и озбиљну аграрну реформу 1921. године и извршила експропријацију више од 6,3 милиона хектара земље. Захваљујући, тој реформи и веома ниској цени пољопривредних производа Велика Румунија до 1929. године бележи раст пољопривредне производње од 140% и тако постаје земља малих велепоседника. Економску кризу 1929-33. и велики пад вредности агропродукта Румунија превазилази предузимањем охрабрујућих инвестиционих мера и, уз помоћ нових технологија, избија на пето место у области агропродукције. Тако оснажена пољопривреда, уз помоћ шумарства које је повећано са 2,5 на 7,3 милиона хектара, Румунији доноси више од једне трећине укупног националног дохотка.

Индустрија Румуније, без обзира на претрпљену штету у Првом светском рату и велику светску економску кризу, уз велике напоре, такође бележи висок степен и индустријског развоја. У 1937. години у функцији је било 3.512 фабрика са 278.889 запослених. Оне су допринеле да се инвестициони капитал Румуније са 51.758 милиона леја повећа на 64.497.¹³ У машинској индустрији Румунија је била препознатљива, нарочито по производњи мотора, чак и делова авиона које су правиле четири фабрике. И у другим областима, као што су хемијска, прехранбена, текстилна и друге индустрије примећен је спектакуларан скок. По производњи нафте Румунија је избила на прво место у Европи и шесто у свету, а по производњи злата . на друго место у Европи. Предузете су и бројне мере за поправљање квалитета и продужење пруга и путева. Само у периоду 1936-38 асфалтирано је око 1.600 км путева. Изграђене су и нове луке и пловни објекти. Поште и телефонско телеграфске услуге, такође, бележе видан успон – нарочито по питању модернизације у то време најсавременијом опремом. У ваздушном саобраћају Румунија, са орташтва са

¹³ Извор: https://sr.wikipedia.org/sr/Велика_Румунија

Француском (1920), прелази на успостављање самосталне националне ваздушне линије Букурешт-Чернауци, 1926. године.

Тај нагли успон Румуније полако почиње да опада од 1938. године када је постало сасвим јасно да је Други светски рат на помолу. Прво долази до осамостаљивања Словачке, пада Чешке под немачку управу и видне изолације Румуније на међународном плану.¹⁴ Румунију нарочито погађа споразум између Немачке и СССР-а (Споразум Рибентроп – Молотов) према коме губи одређене територије и на истоку и на Западу.¹⁵ Тако економски и територијално ослабљена Румунија, под притиском, потписује с Немачком комерцијални Уговор и безрезервно се ставља у службу Тројног пакта.¹⁶ Једна од првих мера (чак пре потписивања Пакта) био је долазак немачких трупа у Румунију. Прво је 12. децембра 1940. стигла немачка војна мисија са респективним војним снагама (13. оклопна дивизија, оклопни пук, пионирски батаљон, батаљон за везу, две понтонирске чете, шест ескадрила и противавионска батерија), ратно-привредни штаб и контраобавештајна група. Те снаге поселе су све значајније Румунске објекте, првенствено изворе нафте, а немачки војни инструктори су почели убрзано да обучавају румунску војску. У јануару наредне године у Румунију пристижу нове оружане снаге тако да је до пролећа тај контингент нарастао на 200.000 припадника. Са територије Румуније 1. марта 1941. године упућена је преко Дунава у Бугарску немачка 12. армија, која је учествовала у агресији на Грчку и Југославију.¹⁷

¹⁴ Румунија је, као чланица Мале Антанте, била спремна да помогне Чехословачкој ако се одлучи да се брани од Немачке. Дешу Едуарду Бемешу: „Ако се Чехословачка буде одлучила на одбрану, Румунија ће извршити своју савезничку дужност“, упутио је лично краљ Карол II – човек који је, како је приметио Војвода Василије Трбић, „имао витештва у себи“. До тога, међутим, није дошло; др Бенеша је у Прагу заменио др Хаха, а у Братислави је на председнички положај постављен др Корошец. (Трбић, В: Мемоари, књига пета, Нова Искра, Београд, 2016, стр. 216.).

¹⁵ Споразум Рибентроп—Молотов (службени назив: Пакт о ненападању између Немачке и Савеза Совјетских Социјалистичких Република) је био потписан 23. Августа 1939. године у Москви. Иако је званично био означен као „пакт о ненападању“, овај споразум је обухватао и тајни протокол којим је извршена подела интересних сфера у независним земљама Финској, Естонији, Летонији, Литванији, Пољској и Румунији. (https://sr.wikipedia.org/sr-el/Споразум_Рибентроп_Молотов).

¹⁶ Пакту је приступила и Мађарска која је, под руководством регента Миклоша Хортија учествовала у разбијању Југославије 1941. године. У немогућности да поднесе ту срамоту њен тадашњи премијер Пал Телеки у знак протеста, због подршке његове земље инвазији Немачке на суседну Југославију, извршава самоубиство. Важно је напоменути и то да је Пал Телеки као врстан познавалац географије и етнографије на својој етнографској карти из 1910. године Буњевце приказао као католичке Србе. (Извор: <https://sr.wikipedia.org/sr/Мађарска>

¹⁷ Детаљније о томе може се видети у: Војна енциклопедија, редакција војне енциклопедије, том 8, Београд, 1974, стр. 246-248.

У мају 1941. године у потпуности су разрађени и планови за агресију на СССР. Румунија је мобилисала око милион војника. На десном крилу немачке групе армија Југ распоређене су румунска 3. и 4. армија (13 дивизија и 9 бригада), 500 авиона, а на Црном мору 4 разарача, 3 торпиљарке и једна подморница. Румунска 3. Армија је усмерена према Дњепру, а 4. је учествовала у борбама за Одесу и, касније, за Крим. У тим дејствима румунске снаге су претрпеле озбиљне губитке, али то није сметало Немцима да траже нове контингенте за стаљинградску битку у којој реорганизована и попуњена румунска војска учествује са 24 дивизије. Потпуно је уништено 19 дивизија, а остатак је пребачен на Крим.

Како је време пролазило незадовољство народа је све више расло. Прво је почео отпор симпатизера комунистичке партије и других прогресивних снага. Од румунских заробљеника (децембра 1943) формирана је и једна дивизија (Тудор Владимиресцу) која се борила заједно са јединицама Црвене армије. Коначно 26. марта 1944. Црвена армија избија на румунску границу и поставља услове за закључивање мира.¹⁸ Антонеску то одбија и то је био непосредни повод за оружани устанак под руководством Комунистичке партије. Устанак је почео 23. августа хапшењем Антонескуа и његове владе, а краљ Михаљ декларацијом укида фашистичку диктатуру и прихвата услове примирја укључујући и спремност да се од 24. августа прикључи у борби против нацистичке Немачке. До краја рата Румунија је изгубила око 519.000 људи.

У послератном периоду, Румунија прелази на социјалистички-друштвено-политички систем. Она је и чланица Варшавског уговора, али са релативно мање зависно од тог блока у односу на друге чланице. Као таква она је одбила да учествује у гушењу такозваног „Прашког“ пролећа у Чехословачкој 1968. године. Имала је и чврсту сарадњу са другим земљама укључујући и чланице НАТО. Током мандата Николаја Чаушескуа, Румунију су посетили амерички председник Ричард Никсон и француски председник Шарл де Гол, а Чаушеску је посетио САД и Уједињено Краљевство. Румунија је имала нарочито добре односе и са Југославијом са којом је реализован пројект изградње хидроелектране Ђердап.

Крајем осамдесетих година 20. Века, Румунија, међутим, улази у озбиљну економску и политичку кризу. Јавни дуг, и паралелно с њим, сиромаштво народа и терор владајуће гарнитуре над становништвом су у наглom порасту. Све то доводи до озбиљне побуне и уличних немира којим се режим безуспешно супротставља и ватреним

---

¹⁸ Услови: прекид савезништва са Немачком, борба против фашизма заједно са јединицама Црвене армије, успостављање совјетско-румунске границе од 1940. године, слободан прелаз совјетских јединица преко Румуније, исплата репарација за учињену штету СССР-у, и укидање одредаба Бечке арбитраже. (Војна енциклопедија, исто, стр 247.).

оружјем укључујући и употребу тенкова. Коначно 22. децембра долази до смене режима, а након слободних избора на функцију председника долази Јон Илиеску (после њега 1994. Еми Кнстатинеску, затим Илиеску поново, па Трајан Басеску и Клаус Јоханис). Оно што је веома значајно је да власт у Румунији као и у другим земљама источног блока, преузимају десне снаге, односно оне снаге које су оријентисане према западној алијанси. Захваљујући тим променама, страном капиталу и инвестицијама, Румунија у првој деценији овог века бележи највећу стопу привредног раста у Европи због чега су је бројни економски експерти једно време назвали „Тигром источне Европе“.

ГЕОПОЛИТИЧКЕ АМБИЦИЈЕ

Румунија се уз помоћ западних земаља, првенствено Немачке и Француске, пре свих балканских земаља, ослободила од Отоманског царства. Њена геополитика, међутим убрзо постаје пронемачка, без обзира на повремене савезе са Русијом, нарочито у руско-турском и Другом светском рату. Чак се и у време социјалистичког уређења није радикално промјенило поверење званичне Румуније према актуелно атлантистичким државама.

У својој новијој историји Румуни су неколико пута, са више или мање успеха, покушавали да се територијално прошире на територије суседних земаља. Први пут су покушали у Другом балканском рату када су успели да придобију покрајину Добруду у свој састав. То проширење на рачун Бугарске вероватно би било знатно веће да њихове мегаломанске геополитичке амбиције није зауставио немачки цар Вилхем II.

Други пут су покушали да се територијално прошире на Исток када су отргли део територије Русије; територију Бесарабије на којој се током времена формирала молдавска нација, са својом особеном историјом, културом, језиком и менталитетом.¹⁹ Користећи слабости Русије због грађанског рата, Румуни су окупирале многонационалне земље између река Прут и Дњестра и у њима спроводили политику насилне румунизације. Да би „дисциплиновали“ народ, затварали су фабрике, школе и библиотеке, спаљивали књиге на руском језику, а неподобним сељацима су одузимали земљу. Забрањени су коришћење било ког другог језика сем румунског. Та окупација, међутим, после рата није била призната од владе Совјетског Савеза, САД, Јапана и других држава, па су те земље враћене у састав Совјетског Савеза. Зато је Румунија, као савезница сила победница, успела да се прошири према западу – нарочито према Републици Мађарској и у

¹⁹ Милошевић, З: *Како се пројекат „велике Румуније“ започет још Првог светског рата, данас остварује у пракси под окриљем Европске уније*; <http://www.pecat.co.rs/2011/08/rumunski-prodor-na-istok/>.

међуратном периоду егзистирала као веома моћна држава. Тај статус је задржала све до пред почетак Другог светског рата, када је постала жртва совјетско-немачког споразума.

Трећи пут Румуни су покушали да се прошире на исток у току Другог светског рата када су заједно са другим државама Тројног пакта учествовали у агресији на Совјетски Савез. Након почетних успеха пребацили су административни центар у Тирапољ. Нешто касније румунски фашисти су га пребацили у Одесу и преименовали у „Антонеску“. На окупираним земљама успостављен је нечовечни фашистички режим и терор над становништвом са намером да потпуно униште Јевреје и Цигане, а делимично и друге, нарочито Русе које су претварали и у робовску радну снагу. Развијали су и веома жестоку пропаганду да њима припадају све земље до Дњепра (у почетку рата), а касније чак до Дона и Волге.

И тај покушај је, међутим, трајао кратко, али је нанета велика штета на обе стране. Румунски фашисти су поражени од Црвене армије и у нередима су бежали са окупираних територија у границе етничке Румуније. Антонеску и његова клика су стрељани као злочинци, а краљ Михај, који се правовремено преоријентисао, скрасио се у емиграцији напустивши бављење политиком.

Нови румунски председник Чаушеску није експлицитно исказивао територијалне претензије према суседима, али се то могло видети из контекста појединих његових јавних наступа. У његово време Румунија је била чланица Варшавског уговора, са извесним степеном самосталности и чвршћом економском сарадњом са западним државама. Позната је и његова иницијатива за претварање Балкана у зону без нуклеарног наоружања, која је покренута 1957. године. У његово време Румунија је нарочито развијала добросуседске односе са СФР Југославијом. Румунија је, дакле, и за његово време сматрана најпрозападнијом социјалистичком државом са високим степеном индиферентности једног дела њене елите према совјетском уређењу, али није испољавала отворене претензије према другим државама, нарочито не према Југославији.

После распада Варшавског уговора, највеће интересовање за Румунију испољиле су такозване „латинске“ земље: Француска, Италија, Шпанија и Португалија. Управо те четири државе, укључујући и „напола латинску Белгију“, су одиграле кључну улогу за укључење Румуније у НАТО и Европску унију. Прорумунски лоби предводио је лично Жак Ширак који је са високим степеном успешности парирао критике Немачке на ниво економског, правног и демографског развоја Румуније. Та група земаља прва је почела да развија и снажну сарадњу са Румунијом, нарочито на пољима: економије, политике, културе у другим. Оне са Сједињеним Државама на челу, настоје да искористе Румунију као озбиљног посредника за реализацију разних циљева и задатака у централној и југоисточној

Европи, у црноморском басену и на Закавказју. Савремена Румунија је, дакле, своју тренутну геополитику (и судбину) везала за НАТО и Европску унију, сматрајући да је то у њеном националном интересу и да ће те земље допринети територијалном ширењу.²⁰ Она се истовремено (самостално или под притиском) нескривено залаже за остваривање стратегијских планова САД и водећих западних земаља које настоје да се утврде у црноморском простору и наставе поход према истоку.

Користећи наклоност наведених сила, Румунија и даље чини напоре да се прошири према Истоку, али овај пут неоружаним путем. Она сасвим отворено почиње да најављује територијалне претензије; за сада само према Украјини. У догледно време може се то очекивати и према Бугарској и Србији (самостално или под притиском великих сила) са којом Румунија, историјски гледано, има добре пријатељске односе и према којој није имала претензије за промену граница.

Румунија је нарочито је заинтересована за присвајање Молдавије и на том плану има делимично повољних резултата. За ту намену она одваја огромна финансијска и друга средства. Лобира и купује бројне утицајне појединце (политичаре, свештенике, новинаре, писце, историчаре, политикологе, лингвисте...), али и друштвене групе – нарочито невладине организације које би могле допринети прикључењу те државе Румунији. Истовремено предузима и друге мере као што су: куповина предузећа у Молдавији, фаворизовање румунског језика у тој држави на рачун других и жесток притисак на неистомишљенике. „Фактички сав економски потенцијал Молдавије је стављен под контролу и не може да постоји самостално. Део руско-језичког и украјинског становништва је прогнан из Републике, док је други део заплашен и деморалисан изгубио вољу да се опире.“²¹

Поред традиционалних проблема с Молдавијом, Румуни виде могућност за проширење и Закарпатској Украјини. То су простори на граничној територији три државе (Пољска, Украјина, Словачка) где живе такозвани русини (или рутени). Та могућност проширења, нарочито према Украјини, постаје све извеснија од како је Румунија постала чланица Европске уније и НАТО. У случају радикалног прекрајања Украјине, што је веома извесно, Румунија би, без сумње, могла добити нешто, али само уз претходну сагласност Русије.

Традиционално добри односи са Србијом су и даље актуелни. Владе обе земље и даље преузимају обавезу да сачувају и појачају одличне историјске билатералне односе и традиционално

²⁰ Детаљније о геополитичким амбицијама Румуније може се видети у: Румњиа в геополитиката на Централна и Източна Европа: <http://geopolitica.eu/spisanie-geopolitika-broi-3-2010/919-2010-08-05-07-41-15>

²¹ Милошевић, З: *Како се пројекат „велике Румуније“ започет још Првог светског рата, данас остварује у пракси под окриљем Европске уније;* <http://www.pecat.co.rs/2011/08/rumunski-prodor-na-istok/>

пријатељство у разним областима. Прекогранична сарадња је и даље веома изражена на свим пољима. Нарочито је то евидентно у области заједничких улагања у електроиндустрију изградњу хидроелектрана на Дунаву. Укупан обим економске размене у прошлој години достигао је цифру од 1.1. милијарду евра... Румунија свесрдно подржава и улазак Србије у Европску унију.

Владе обе земље константно настоје да те односе унапређују. Али, не треба испустити из вида чињеницу да је Румунија чланица НАТО и да ће се у одређеним ситуацијама потчињавати тим интересима. Тако се Румунија, на пример, у почетку југословенске кризе, противила разбијању Југославије, поред осталог и из бојазни да би у случају потпуне „балканизације“ суседна Мађарска могла да искаже територијалне претензије према деловима румунске територије. Свесрдно је подржавала и интегритет Савезне Републике Југославије и бранила принцип непроменљивости граница, али се, у почетку, није изјашњавала о проблему у вези са Косовом и Метохијом, нити је подржавала право Срба у Хрватској и БиХ на самоопредељење.

У последње време Румунија често поставља и питање „проблема“ Влаха настојећи да светској јавности укаже на њихову „велику обесправљеност у Србији“. Нису безазлене ни спорадичне изјаве појединих инструисаних екстремиста из те етничке групе да су они „на својој земљи само привремено окупирани од Србије“. При томе и једни и други петоструко увеличавају бројност те популације у Србији (од 20.000 на 100.000). Владајућа румунска елита се, дакле, и на тај начин прикључила кампањи западних земаља против Србије, али је остало нејасно да ли то ради самоиницијативно или под притиском великих сила које желе да дисциплинују Србију. Једно је сигурно – то није израз воље пријатељског румунског народа нити Влаха који живе у Србији.

Румунско руководство, уочи агресије НАТО на СРЈ, је, међутим, усвојило посебну Декларацију о косовској кризи. Декларацијом се експлицитно подржавају напори САД, НАТО, Контакт групе и ОЕБС-а на решавању кризе. Такође наводе да је, у случају неуспеха мировних преговора, војна интервенција НАТО неопходна и легитимна. За ту намену у старту су ставили своја три аеродрома у пограничној зони на располагање снагама НАТО. Касније је потписан и Споразум између Румуније и НАТО којим је регулисано стављање целокупног ваздушног простора на располагање тој алијанси.

Упркос свему, не треба заборавити ни чињеницу да Румунија није признала НАТО државу Косово, да се и поред свега залаже за прикључење Србије Европској унији и да постоји вишевековно пријатељство та два народа. Имајући то у виду Румунија и даље рачуна на Србију као важан фактор стабилности и баланса односа на Балкану, нарочито у западном делу. Поред тога, Румунија као држава која симпатише „латинске“ земље, с неповерењем гледа на појачани

немачки притисак на балканске државице и чини напоре да у Србији ојача антинемачко расположење. Она, дакле, рачуна да ће на тај начин обезбедити противтежу прогерманској суседној Бугарској.

У целом том контексту не треба заборавити на Јужни Кавказ, као регион на коме се појачава геополитички утицај великих сила и то је значајан чинилац који иде у прилог чврстој вези Немачке и Француске с Румунијом. С геополитичке тачке гледишта интересантна је и цела централна и југоисточна Европа и међународни субјекти у њој као што су: НАТО, ЕУ, ОЕБС, ОДКБ, затим Турска и Грчка, државе Северне Европе и Евроазије, државе Бенелукса, религије и цркве и многи други. За сада, у западном свету нема јасне представе о томе какав став заузети према Румунији нити колико Румунија може допринети њиховој геополитици. Постоје мишљења да Румунија у том значајном региону није довољно активна и да им политички приоритети нису јасно дефинисани. Извесно је, међутим, да се Румунија све више окреће унутрашњој политици и да популарност десних снага нагло расте. Једно је сигурно, а то је чињеница да је Румунија веома дисциплинован члан НАТО и да све препоруке и налоге Сједињених Држава. Сада су у Румунији инсталирани Антикорупциони центари под америчком ингеренцијом који су чак покушали и да сруше актуелну румунску владу. Инсталитан је и такозвани ракетни штит. Актуелна румунска политичка елита на власти, дакле, све налоге САД беспоговорно извршава.

МОГУЋНОСТИ ДАЉЕГ РАЗВОЈА

Румунија је заиста велика земља (друга по територији и становништву у том региону – после Пољске). Успешно је успела да се удаљи и од економске кризе која је захватила цео западни свет. Као таква, она и даље рачуна на молдавско питање и очекује снажну подршку Сједињених Држава и Европске уније на том плану. С друге стране, то би могло изродити огромне проблеме у односима с Русијом која, такође, рачуна удруживање Молдавије и Придњестовља и враћање у надлежност руске политике. Тај „дунавско-прутски угао“, како га називају многи геополитичари је веома значајан и за Русију зато што може допринети, не само на плану заустављања Румуније, већ напорима задржавања Украјине у њеној интересној сфери. Русија никако не може допустити тако груб продор у постсовјетско пространство које би угрозило многовековне руске геополитичке амбиције и отворило пут за даље напредовање у кавкаско-каспијски простор и централну Азију. Молдавско питање, дакле, може изродити озбиљан проблем односа, не само Русије с Румунијом, већ много шире – са НАТО и целом Европском унијом. Зато потенцирање проблема Молдавије од стране Румуније представља озбиљно

„играње ватром“ и изазивање сукоба ширих размера на том, веома турсном, подручју.

Територијално ширење могло би изазвати проблеме и у самој Европској унији. У питању су, пре свега, интереси латинских земаља с једне и пронемачких снага с друге стране. У питању су и односи са суседима Румуније. Могло би се веома лако десити да се румунске амбиције зауставе у вези са подршком Мађарске на плану ширења према Трансилванији.

Много тога зависи и од ситуације у Украјини која ја тренутно веома нејасна. Ширење према тој држави могуће је само уз сагласност Русије, а то би се могло десити ако Украјина одлучи да остане ван сфере њеног интереса. У тој варијанти постоји могућност да се Русији прикључе источни делови с руским становништвом, а западни део би био под жестоким притиском Пољске и Румуније. У случају да се Украјина, у било ком облику, прикључи Русији, Румунске амбиције за проширење према деловима те територије су мање вероватне иако ће бити покушаја откидања западних и југозападних делова територије и прикључивања западној алијанси.

Зближавање Русије и Украјине никако не би ишло у прилог Сједињеним Америчким Државама. Оне у Румунији, Пољској и другим источним и балтичким земљама виде верне савезнике на путу ширења према Закавказју и Русији и/или за заустављање евентуалних амбиција појединих европски земаља, првенствено Немачке и Француске у вези са самосталнијим ширењем на исток. Румунија, у савезу са САД као јаким савезником, такође, види своју шансу за територијално ширење и убрзани економски развој. У том смислу она је дозволила и инсталирање америчког такозваног антиракетног штита на својој територији који је без уперен према Русији. Управо та чињеница представља „мач са две оштрице“ зато што би та база на територији Румуније могла бити један од приоритетних нуклеарних циљева руских оружаных снага.

ЗАКЉУЧАК

Румунија је по површини територије највећа земља на Балкану и југоисточној Европи, дванаеста у целој Европи и 78. на свету. Као држава, одликује се бројним предностима и слабостима. Основне предности су: енергетски потенцијали, нарочито нафта, земни гас, угаљ, дрво на огромним комплексима шума и други; релативно развијена индустрија и велики раст бруто друштвеног производа; туристички потенцијали, нарочито на обали Црног мора (Констанца, Мамаја), али и на унутрашњости земље са условима за лов и риболов; пад инфлације; развијена пољопривреда; низак проценат незапослености... Основне слабости су, међутим, и даље велика корупција; релативно висока инфлација; релативно мали обим

иностраних инвестиција; ниске плате запослених и велике разлике у стандарду грађана.

Румунски народ има дугу историју и традицију. У овом раду, међутим, обухваћен је само период од оснивања савремене Румунија (1858) до данас. Из анализе тог периода се може видети да је Румунија константно била под утицајем великих сила Немачке, такозване „латинске групе“ и Русије, односно СССР-а. У ратовима је често мењала стране – најчешће под притиском, а понекад и из сопствених интереса. У Првом балканском рату заузима неутралну позицију, у Другом – ступа у савез са Грчком, Србијом, Црном Гором против Бугарске; у Првом светском рату – у почетку остаје неутрална, а касније се прикључује силама Антанте, а у Другом – под притиском, безрезервно се ставља у службу Тројног пакта и учествује у агресији на СССР. Како је време пролазило мењао се однос снага, али и незадовољство народа тако да 1944. године долази до оружаног устанка под руководством Комунистичке партије и прикључења Црвеној армији у даљим дејствима против нацистичке Немачке.

Из анализе историјског развоја савремене Румуније се такође може закључити да су постојали период успона и падова, односно територијалног проширења и губитка одређених делова територије. Највеће проширење је имала у периоду између два рата када је обухватала и: Влашку, Трансилванију, део Баната, Буковину, Марамуреш, Кришану, и целу Добруцу.

Румунија има веома интересантну геополитику и геополитичке амбиције. У почетку њена геополитика је била пронемачка, али касније склапа савезе и са другим земљама, нарочито с СССР-ом после Другог светског рата. Неколико пута Румуни су покушавали да се територијално прошире са мање или више успеха. И даље интензивно раде на прикључењу Молдавије и проширењу према Украјини, Бугарској, Мађарској и евентуално Србији.

Са Србијом Румунија има традиционално добре односе, али су били и периоди када је под притиском морала да са сврста на страну агресора: у Другом светском рату је немачким снагама уступила територију за напад на Југославију, а у току агресија НАТО уступила им је поједине аеродроме и пружила логистичку подршку. Румунија и Србија, међутим, никад анису ратовале једна против друге. Имају интензивну економску сарадњу, а постојале су и идеје и оснивању чвршћих савеза између две земље.

GEOPLITICS BASIS OF ROMANIA

Professor Momčilo Sakan PhD

Abstract: The article presents the basics of geopolitics Romania with a focus on the general characteristics of this country, its recent historical development, geopolitical ambitions and possibilities for their realization. From the general characteristics we see that this is a very important country in

South-East Europe and the Balkans, which recently recorded a visible economic development. The focus of the historical development of the modern history, especially the development of Greater Romania is between the two world wars. In the part of the geopolitical ambitions were analyzed variants and the possibility of expansion, especially in the east - on the territory of Moldova, controlling the Danube Delta, part of the Black Sea, and in certain conditions and to Ukraine. The work on the possibilities of arguments indicated the occurrence of problems that Romania could have in case you try to change the existing (internationally recognized) limit.

ЛИТЕРАТУРА

1. Брезински, З, Велика шаховска плоча, <http://www.tvorac-grada.com/knjige/scribd/velikasahovskaploca.html>
2. Војна енциклопедија, редакција војне енциклопедије, Том 8, Београд, 1974, стр. 246-248.
3. Дергачев В.А: *Геополитика*, Учебник для вузов, М.:ЮНИТИ-ДАНА, Москва, 2004.
4. Дугин, А: *Основи геополитики*, Арктозея, Москва, 2000.
5. Малешкану, Т: *Румунија ће помоћи Србији да уђе у ЕУ*, Интервју, Курир, Београд, стр. 7, 27. 5. 2017.
6. Милошевић, З: *Како се пројекат „велике Румуније“, започет још Првог светског рата*, данас остварује у пракси под окриљем Европске уније; <http://www.pecat.co.rs/2011/08/rumunski-prodor-na-istok/>
7. Милошевић, З: *Како се пројекат „велике Румуније“, започет још Првог светског рата*, данас остварује у пракси под окриљем Европске уније; <http://www.pecat.co.rs/2011/08/rumunski-prodor-na-istok/>
8. Румњия в геополитиката на Централна и Източна Европа: <http://geopolitica.eu/spisanie-geopolitika-broi-3-2010/919-2010-08-05-07-41-15>
9. Савицкий, Н. П: Географический обзор России-Евразии в сборнике “Мир России - Евразия”, 1926.
10. <http://www.glas-javnosti.rs/node/17682/print>
11. https://en.wikipedia.org/wiki/Romanian_Armed_Forces
12. https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf
13. https://sr.wikipedia.org/sr/Велика_Румунија
14. <https://sr.wikipedia.org/sr/Мађарска>
15. <https://sr.wikipedia.org/sr/Румунија>.